

Sprovedeno od strane:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Република Србија
Министарство туризма и
омладине

NOVO LICE ŽENE SA SELA

PROFIL NOVOG LICA ŽENE SA SELA

Istraživanje persone žene sa sela/Romkinje/povratnice
Srbija 2023, CDOP

MREŽA JEZGRO

“

"U SVAKOJ JE OD NAS ŽENA SA SELA"

– Danka Đukanović

Izradu ove publikacije podržao je projekat Nemačke razvojne saradnje „Perspektive za mlade u ruralnim sredinama u Srbiji” koji sprovodi GIZ u partnerstvu sa Ministarstvom turizma i omladine Republike Srbije. Preporuke i sadržaj ove publikacije predstavljaju mišljenje autora i ne predstavljaju obavezno i stav donatora.

UVOD

Kada smo fokusirani samo na jednu stranu medalje, ne vidimo širu sliku. Nekada i ne možemo da sagledamo promene koje se dešavaju zato što ne priznajemo ili nipodaštavamo celu jednu kategoriju članica našeg društva. O položaju žena se sela se promišlja samo sa stanovišta materijalnog, odnosno ekonomskog aspekta, dok se ona kao biće koje ima potrebe za izražavanjem, stvaranjem i umrežavanjem, zanemaruje.

Čitajući statističke podatke, izveštaje, studije, pronaći ćemo mnoštvo podataka o tome kako su žene sa sela obespravljene, nemaju zemlju na svoje ime, nemaju penzijsko osiguranje, iste ili slične mogućnosti i tako dalje. Sve ovo stoji, no ono što ne sagledavamo je da problem nije samo u tome šta nemaju, već i u nametnutim ulogama koje žene inače imaju u našem društvu. Te uloge su formirale sliku o njoj koja se prenosi iz izveštaja u izveštaj, iz studije u studiju, zaboravljajući da žena sa sela ima i svoje drugo lice.

Ono što nam promiče je da počnemo da posmatramo situaciju iz druge perspektive. Da sagledamo čega žena sa sela ima u izobilju. I onda iz pozicije tog izobilja da razmišljamo o njoj kao jednom novom licu žene sa sela koje se pomalja ispod našeg zaborava - ko su one u stvari kada su u svom punom potencijalu.

Evo šta nam o tome kaže Marina Petković, jedna od članica mreže Jezgro, koja na pitanje kako je ona lično povezana sa ovom temom daje sledeći odgovor: „Živim i radim u ruralnoj sredini na svom imanju. Tu sam se izborila da započnem svoj posao, da ulažem u sebe i u svoje znanje, da se izborim za svoje mesto u porodici, u udruženju i okruženju. Kao ženi sa sela koja želi da postane vidljiva u svojoj sredini i da pruži pečat svom proizvodu, to nimalo nije bilo lako. Ali borba se uvek isplati i postoje organizacije i projekti, na sreću, kojih sam i ja bila deo gde sam napredovala, bila osnažena, stekla samopouzdanje, videla da to što radim i što umem vredi. Tako da me je to osnažilo da sa uživanjem to svoje znanje i iskustvo prenesem mladim ženama na selu. Da im pokažem da i one mogu da napreduju i da unaprede svoj rad i tako ostvare sebe. Na selu ima mnogo žena koje su vredne i talentovane, i treba im dati priliku da steknu samopouzdanje, čime će uspeti u poduhvatu da rade i budu korisne i sebi i društvu.“

U svakom naporu osnaživanja žena sa sela, mnogo je važno, da se pored fokusa na procenat i statistiku, u centar pažnje stavi autentični glas žene sa sela kako bi saznali istinski koje su joj želje i potrebe, gde leži njena motivacija i snaga, koje su joj slabe ili slepe tačke. Ovim potezom prekidamo čarobni krug gde samo ponavljamo iznova i iznova koja su joj ograničenja u svakodnevnom životu, čime joj oduzimamo snagu koja joj prirodno pripada time što je u poziciji da bude žena sa sela.

NA KOJI NAČIN SAGLEDAVAMO ŽENU SA SELA

„Ograničenja su diskriminacija koja na selu
najviše pogađa jednu ženu“

– članica Mreže Jezgro

Najveća borba koju jedna žena sa sela ima je borba sa stereotipima koji je svakodnevno okružuju i utiču na njen život, a koji potiču iz njenog patrijarhalnog vaspitanja, nametnutih uloga i važnosti ispunjavanja očekivanja društva. Ovi stereotipi je ograničavaju u ličnom razvoju, potiskuju njene ambicije i želje, i dovode je do frustracije i zatvaranje u sebe samu. Osim borbe spolja, ona bježe bitku i sa svojim uverenjima o sebi samoj.

Neke od glavnih stereotipa koji još uvek vladaju o ženama sa sela/Romkinjama/povratnicama je da su bespomoćne, bez ideja, da ne umeju da se snađu u novim situacijama i nemaju želju za učenjem tj. da su neobrazovane, nepouzidane, proste i bez higijenskih navika. Narodski rečeno: „Da su sirote, jadne, prljave, namučene, nepismene i da nisu sposobne da same ili uz podršku kreiraju drugačiju realnost“[1]. Takođe, kako bi naša članica mreže Jezgro Snežana Ilić rekla: „Postoji mišljenje da su Romkinje, na primer, nedovoljno obrazovane, zavisne od muških članova porodice, da nemaju moć odlučivanja, što ne mora da znači jer je to potpuno individualno“. Momenat u kojem žena nije ekonomski samostalna, umanjuje njen uticaj i mogućnost bilo kakve promene.

[1] Istraživanje CDOPa na osnovu upitnika *Novo lice Žene sa sela*

Bez obzira na uvrežena mišljenja o ovoj grupi žena, njihovo okruženje jasno prepoznaje koje su njihove snage i gde je njihova motivacija. Na osnovu našeg istraživanja, snaga leži u:

1 U povezanosti sa svojim okruženjem, tradicijom i željom da sačuva svoje korene i poreklo, ali istovremeno u konstantoj težnji za boljitkom za sebe i svoju porodicu,

2 U upornosti i izdržljivosti u poslovima koje radi a koje joj mogu biti izvor prihoda i njene ekonomske samostalnosti, samostalno ili u udruživanju sa drugim ženama u njenom okruženju,

3 U njenoj individualnosti, izraženoj intuiciji i mudrosti, koja joj pomaže da donese prave odluke.

Žene sa sela uglavnom vide svoju snagu u porodici, posebno u svojoj deci. Kao misiju, mnoge žene sa sela navode unapredjenje položaja svoje dece, čime, na taj način, najčešće zapostavljaju svoje zdravlje, potrebe i sopstveni život. Pre svega ona je: „Uzorna supruga, majka. Potpora je suprugu. Vredna je i porodici daje sigurnost. Ona je svesna te svoje snage ali je ne potencira previše jer su i ukućani toga vremenom postali svesni. Naravno za to se treba izboriti znanjem, radom, delima i mudrošću“[3].

Ako biste pitali osobe koje rade sa ženama /Romkinja/ povratnicima, ko su one u stvari i kako ih oni vide, evo šta biste dobili kao odgovor[4]:

[2] *Ibid*

[3] *Ibid*

[4] *Ibid*

Žena sa sela je kompletna ličnost u kojoj se sreću tradicija i moderno. Ona nosi sećanja ali i razvoj.

Žena sa sela je pokretač i obnovitelj seoske sredine ali i snažni pokretač svoje porodice.

Žena sa sela je hrabra i radna žena. Ukoliko radi na imanju sa porodicom vidim je velikom domaćicom, u dobrom smislu.

Ona je savremena žena koja ima pored posla koji joj donosi finansijsku sigurnost vreme za sebe. To je jaka i sposobna žena koja je spremna da se zauzme za svoje mesto u porodici, selu i društvu.

Ona je samosvesna, samostalna, sposobna da obezbedi egzistenciju sebi i svojoj deci.

Žena sa sela je vredna, požrtvovana i svakako veliki resurs u borbi za prava žena. Ona lakše i brže donosi odluke, više radi, teže odustaje.

Žena sa sela je pre svega „stub porodice koja vodi računa o svemu. Ona zadire u sve segmente i pore svoje porodice. Ona je tihi vođa, smela u donošenju odluka, hrabra u preduzimanju koraka ali iznad svega mudra. Ima mesto za porodičnim stolom. Poštuje članove porodice ali zahteva da se i njena reč čuje. Vidljiva je“ [5].

Osim što svoje vreme posvećuje svojoj porodici i gazdinstvu, ona često pokreće zajednicu iz njenog direktnog okruženja. Dok retko izlaze iz okvira svog sela ili proširene porodice ako je u pitanju patrijarhalna sredina gde se na isticnje žena ne gleda s odobravanjem.

[5] Istraživanje CDOPa sa ciljnom grupom na osnovu upitnika Novo lice Žene sa sela

PERSONA - NAŠA ŽENA SA SELA

**ROMKINJA SA
SELA**

POVRATNICA

**ŽENA IZ GRADA
KOJA JE DOŠLA
DA ŽIVI NA SELO**

ŽENA SA SELA

Romkinje, povratnice i žene starosne dobi od 18-40 godina u ruralnim delovima Srbije su manje vidljive, imaju manje mogućnosti da se čuje njihov glas, nemaju moć donošenja odluka, tradiciju stavljaju ispred zakona i retko dospevaju u centar interesovanja donosioca odluka, još ređe su na poziciji donosilaca odluka. Jer žena sa sela svojim autentičnim glasom kaže da[6]:

- ✓ često nije dovoljno prepoznata od države, sa malim pravima na zaštitu, rad i zapošljavanje,
- ✓ živi u tradicionalnom okruženju, gde vlada ekonomska i politička nesigurnost, i zbog patrijarhata često nema dovoljan broj istomišljenika, ljudi koji žive na selu sa njom, a sa kojima bi mogla da kvalitetno gradi i menja zajednicu na bolje,
- ✓ ima previše posla, premalo podrške okruženja da može da ima slobodnog vremena za sebe i svoj napredak i celoživotno obrazovanje, uz to još nedovoljno poznaje mogućnosti koje joj se nude (subvencije, učešće na konkursima, registracija sopstvenog poljoprivrednog gazdinstva, umrežavanje, onlajn prodaja sopstvenih proizvoda...)
- ✓ živi od neplaćenog ili slabo plaćenog rada.

Ovo potvrđuje i istraživanje bazičnom kvantitativnom pretragom da su sledeće četiri stavke, najveći izazovi za razvoj i samostvarenje jedne žene sa sela:

1. Nedostatak nepokretne imovine;
2. Nedostatak mreže;
3. Rodno i starosno zasnovana diskriminacija;
4. Nedostupnost relevantnih informacija.

[6] Ibid

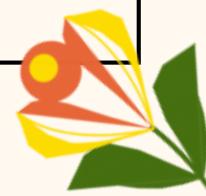

Iako možda na prvi pogled može delovati da naša ciljna grupa - žene sa sela, Romkinje i povratnice - nemaju zajedničkih tačaka, one su u svom jezgru zapravo dosta slične. Okruženje u kome odrastaju i žive im nameće ograničenja ili razlike, ali ih može i pogurati da se oslobode od istih. Naša žena na selu je persona koja ima sledeće lične osobine, ciljeve, motivacije i frustracije:

PERSONA - ŽENA KOJA ŽIVI NA RURALU

LIČNE OSOBINE	MOTIVACIJA	CILJEVI	FRUSTRACIJE	SLEPE TAČKE
empatična, dobronamerna, sklona da udovolji, požrtvovana ali i svadljiva	Briga o drugima (mlađi i stariji članovi porodice) - visoka želja za samoostvarenjem - varira od nivoa podrške primarne i sekundarne porodice Ekonomska dobit - usmerena na zajednicu a ne na ličnu dobit Lična promocija - na niskom nivou Potrebna joj je pomoć da podigne (ličnu) motivaciju na viši nivo	Dobrobit kolektiva, osvajanje malih ličnih sloboda Potrebna joj je pomoć da jasno definiše ciljeve	porodične prilike, bolesti, težak rad, siromaštvo, nemogućnost slobodnog kretanja i organizovanja ličnog vremena (nema automobil, često nema položen vozački ispit, nepostojanje elementarne infrastrukture kao što su lokalni i međumetni autobusi)	prenošenje obrazaca ponašanja prenetih od majke/svekrve/d rugih uticajnih članova porodice, nedovoljna briga o zdravlju. Nisu uvek upoznate sa pravima koja im pripadaju, vezane su za tradiciju i poštovanje okoštalih pravila, ponekad, ne razumeju značaj ženske solidarnosti i snage jer im je tradicija iznad lične dobrobiti

Ono što je zajedničko ženama iz naše ciljne grupe je, uključujući i ženu koja se iz grada preselila u selo da živi, je:

1. Izražena briga o drugima, empatičnost,
2. Poštovanje i prihvatanje tradicije gde je porodica ključna tačka njenog delovanja,
3. Potreba za ekonomskim osnaživanjem i samostalnošću,
4. Želja za ličnim rastom i razvojem kroz učenje novih veština i usvajanje novih znanja,
5. Stalno razvijanje kreativnih i inovativnih rešenja (za sebe i porodicu i/ili pokretanje zajednice),
6. Menjanje obrazaca ličnog i kolektivnog ponašanja,
7. Potreba za povezivanjem i stvaranjem mreže podrške,
8. Diskriminacija – spoljašnja i unutrašnja,
9. Nedostatak infrastrukture koja direktno utiče na njen kvalitet života.

Ono po čemu se žene iz naše ciljne grupe razlikuju je:

1. Stepen obrazovanja
2. Stepen samo/svesti
3. Stepen ekonomske nezavisnosti
4. Moć i mogućnost donošenja odluka
5. Odnos prema učenju i sticanju novih znanja
6. Kapacitet definisanja ciljeva

Razlike, u svojoj suštini predstavljaju oblasti osnaživanja i potencijalne teme rada sa njima kroz edukacije, mentorski program i međusobnu podršku, ali i ujedno mogu biti i jedne od najvećih prepreka koje mogu lično imati da bi napravile pomak ka boljem u sopstvenom životu. Na primer, ukoliko radimo sa jednom ženom na jačanju njenih kapaciteta za definisanje ciljeva, a ona nije u mogućnosti da donese odluku ili dobije podršku za istu, svaki napor koji se učini ka njenom jačanju će u suštini biti jalov ili kratkog daha.

Kada kažemo Novo lice, mi u stvari otkrivamo staro lice žene sa sela na nov način. Novo lice žene sa sela je mudra, jaka žena, sposobna da uposli sve resurse koji se već nalazi u njoj, da se umreži sa istomišljenicama i onda tako osnažena, pokaže da ima šta da ponudi svojoj užoj i široj zajednici. Ova Žena sa sela je žena koja nam je potrebna jer ima duboku vezu sa zemljom, sa zajednicom i sa tradicijom.

Novo lice žene sa sela, je lice žene koja koja može da raste i da se razvija lično i profesionalno uprkos državnim i društvenim ograničenjima, uprkos unutrašnjoj i spoljašnjoj diskriminaciji. U stvari u tački u kojoj se susreću mišljenja koja je to snaga i potencijal žene sa sela sa jedne strane i koji su to stereotipi i izazovi o njoj s druge strane, nalazi se opis Novog lica Žene sa sela[8]:

“

„Novo lice Žene sa sela prikazuje ženu koja je stub razvoja zajednice, radoznalna i koja rado usvaja znanja i veštine koji su u skladu sa sadašnjim trenutkom. Ulazi u saradnju ne samo sa svojim ženama iz sela nego i onima koje su prešle iz grada da žive na selu i koje donose i implementiraju nove stilove života na selu.“

“

„Ona je ekonomski nezavisna ponosna žena.“

“

„Lično razumem da je u pitanju probuđena svest kod seoskih žena, da je u pitanju borba za menjanje sopstvenog položaja, za ostvarenje ženskih prava. Novo lice je lice kakvo treba da vide ostali.“

“

„Žena ekonomski osnažena, donosi odluke za sebe i svoju porodicu zajedno sa svojom porodicom ima dovoljno sredstava da svoju decu u školu pošalje, da im pripremi lepu hranu, da im nabavi odeću, da utiče na zajednicu tako što će i druge žene da se na nju ugledaju.“

“

„Postojeće lice jake žene, koje sada svi mogu da vide. Postoje, tu su - vidite koliko su jake, lepe, sposobne.“

To je „Žena gospođa.“

Kada kažemo Novo lice žene sa sela, mi ga definišemo kao:

„Novo lice žene sa sela je Žena koja poseduje svest o sebi, svojim potrebama i ima jasnu viziju na koji način želi da živi i unapredi svoj život. Obrazovana je, mobilna i aktivno uključena u široj zajednici. Informisana o dešavanjima i svojim pravima. Brine o sebi i svom zdravlju. Spremna da pomogne i podeli svoja iskustva sa onima kojima su potrebna. Rado se umrežava sa ženama i istomišljenicama ne samo u selu nego i van svog sela. Prati trendove i ne plaši se da pokuša sa novim stvarima, ali se ne odriče svoje tradicije i čuva porodične vrednosti. Rado istupa sa svojim stavovima i svojim primerom podstiče druge na promene. Svesna je svoje snage koju jedna žena sa sela nosi i ne odriče je se zbog drugih.“

Žena sa sela ne bi trebalo mnogo da se razlikuje od žene iz grada. Žena koja predstavlja Novo lice je žena koja je više okrenuta sebi, zadovoljnija sobom, gde je njen rad vrednovan i nije u senci svoje porodice. Ona je neko ko ravnopravno vodi svoje domaćinstvo i donosi odluke u zajednici sa svojom porodicom. Neko ko jasno prepoznaje svoje potrebe i komunicira ih u svom okruženju. Ne plaši se da uđe u nova iskustva i rado uči nove stvari. Umrežava se van okvira svoje uže porodice i seoske zajednice. Svesna svojih prava ali ih ne zloupotrebljava. Ona je u miru sa sobom i zadovoljna tu gde jeste.

MREŽA JEZGRO

NA KOJI NAČIN STVARAMO TO NOVO LICE

Jednom osnažena žena, uz mrežu podrške može da koristi svoje unutrašnje resurse i da pomogne ženama koje se nalaze u njenoj neposrednoj blizini – ličnim primerom ili razgovorom, da menjaju svoju trenutnu situaciju na bolje i time izvrši ključni uticaj na svoje okruženje. Žene možemo osnaživati:

1. Informacijama/informisanjem;
2. Obukama za različite veštine;
3. Izgradnjom mreže podrške u koju će biti uključene;
4. Edukacijama o rastu i razvoju;
5. Mobilizacijom porodice i zajednice;
6. Ekonomskom pomoći;
7. Unapređenjem ponude celoživotnog učenja koja je prilagođena njima;
8. Unapređivanjem baze znanja koja im je dostupna – platforma.

Zato je jako bitno osnaživati ženu istovremeno na što više polja, ako se već ne može na svim. Osnažena žena na selu stvara multiplikovani efekat u svom direktnom i indirektnom okruženju, stvarajući tako blagostanje za svaku zajednicu u kojoj se nalazi.

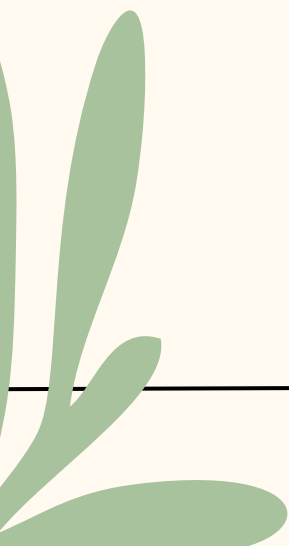
Na koji način stvaramo ovo lice? I da li ga stvaramo ili ga otkrivamo? Prema jednom od modela doživotnog učenja razvijenog u okviru magistarskog rada „Podsticanje preduzetništva kroz edukaciju“^[1] jasno se navodi da svaka dugoročna promena i proaktivan odnos pojedinaca prema novim mogućnostima i potencijalnim poslovnim idejama se zasniva pre svega na građenju odgovarajućih stavova i ponašanja, pa onda znanja i veština koji podupiru te stavove i ponašanja.

[9] <https://cdop.rs/2011/03/01/podsticanje-preduzetnistva-kroz-edukaciju/>

Stoga, žene sa sela treba osnaživati i učiti:

- ✓ kako da nađu svoj glas/način da se izbore za svoje mesto u zajednici i društvu (porodica, udruživanje u zajednici i rad u savetima mesne zajednice),
- ✓ novim tehnologijama, samoodrživom pristupu radu i novim poslovnim praksama,
- ✓ konkretnim znanjima kako da valorizuju svoje znanje i plasiraju proizvode i usluge, postavljanju ciljeva, dostupnosti fondova i pisanju prijava za konkurse,
- ✓ sa novim oblastima koje mogu da im donesu veća primanja i van manuelnog poljoprivrednog rada i kako mogu da izađu i na druga tržišta,
- ✓ mogućnostima ostvarivanja zakonskih ličnih prava, ali i umrežavanju sa drugim ženama u cilju razmene iskustava i znanja, međusobne podrške i osnaživanja.
- ✓ kako da stvaraju prilike za kvalitetno slobodno vreme i brigu o sebi, podršku za lični rast i osnaživanje.
- ✓ da je tajna uspeha fokus na unutrašnje ispunjene, a ne samo na menjanju spoljašnjeg načina života.

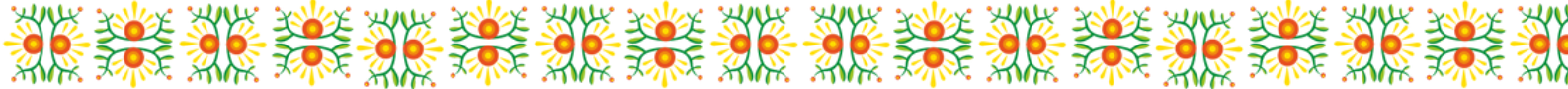

U prevodu, da ojačamo jednu ženu na pravi način prvo moramo ojačati njeno unutrašnje jezgro – samosvest i lično vrednovanje uz njenu sposobnost jasnog postavljanja sopstvene vizije i cilja, pa onda davati podršku kroz sticanje konkretnih znanja i veština, umrežavanja sa različitim grupama od kojih neke mogu biti podrška u istom (umrežavanje sa ženama iz svog okruženja ili šireg regiona) dok drugi mogu biti podrška u lancu manifestacije i realizacije određene ideje ili akcije u zajednici (potencijalni kupci, investitori, dobavljači ili donatori, lokalna samouprava, različiti fondovi itd).

Jačanje njene informisanosti i sposobnosti da razume i iskoristi prava koja su joj data ili da jasno komunicira i/ili zahteva određena prava koja su joj uskraćena. Rad na menjanju slike o njoj u široj javnosti i lobiranja za podršku i promenu njene pozicije u društvu u smislu uticaja na donošenje odluke i vrednovanja i uzimanja njenog mišljenja u obzir prilikom donošenja ključnih odluka na višem nivou.

[10] <https://cdop.rs/2011/03/01/podsticanje-preduzetnistva-kroz-edukaciju/>

JEZGRO
NOVO LICE ŽENI SA SELA

ORGANIZACIJA I REALIZACIJA PROJEKTA:

**CENTAR ZA DRUŠTVENO ODGOVORNO
PREDUZETNIŠTVO**

WWW.CDOP.RS

MREŽA JEZGRO

A decorative graphic in the bottom right corner consisting of several overlapping green leaf shapes of varying sizes and orientations.